

В. Ф. СІРЕНКО

Василь Федорович Сіренко, доктор юридичних наук, професор

РЕЦЕНЗІЯ на колективну монографію «Порівняльне правознавство»: у 2-х томах *

Складні й суперечливі процеси, що відбуваються в сучасному світі – розширення зв'язків між країнами та поглиблення їх інтеграції, яка в кінці ХХ століття набула всезагального характеру, а з іншого боку, розпад деяких регіональних об'єднань та окремих держав і посилення у зв'язку з цим національних відмінностей між країнами в результаті їх суверенізації – не могли не торкнутися права.

Як явище світової цивілізації і складова частина прогресу, культури, воно гостро реагує на ці процеси. Під впливом інтеграції відбувається зближення національних правових систем та їх інститутів. Базою такого зближення виступають загальнолюдські правові цінності – ідеї прав людини, соціальної справедливості, верховенства права, правової держави та інші, які набувають все більшого поширення в сучасному світі.

Заснованість сучасної національної правової системи на нових ідеях та паритетах, пов'язаних із необхідністю гуманізації та демократизації суспільних відносин, визначає необхідність комплексного дослідження особливостей правової системи України, шляхів її вдосконалення, а також визначення її місця у міжнародному правовому просторі. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність виявлення загального, особливого та одиничного в національному праві, що стає можливим завдяки порівняльним дослідженням.

Сучасний етап розвитку правової науки характеризується активізацією уваги дослідників до порівняльного правознавства як засобу забезпечення глобальної інтеграції в багатьох галузях державного та суспільного життя, децентралізації та уніфікації права.

Потреба дослідження проблем порівняльного правознавства має багатоаспектний характер. Вона зумовлюється як практичними, так і теоретичними причинами. Теоретичне значення має дослідження методологічного значення порівняльного правознавства та його місце в системі правових категорій наук. Практичний інтерес мають можливості визначення закономірностей розвитку національної правової системи, їх особливих рис та місця в міжнародно-правовому просторі.

Авторський колектив рецензованої монографії на основі аналізу як вітчизняних, так і зарубіжних наукових джерел визначив своїм завданням вирішення актуальних проблем

© В.Ф. Сіренко, 2009

* Т. I: Порівняльне правознавство (теоретико-правове дослідження) / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К.: «Видавництво «Фенікс», 2007. – 430 с. (Колектив авторів: д.ю.н. О.В. Зайчук, д.ю.н. О.Л. Копиленко, д.ю.н. В.С. Журавський, д.ю.н. Н.М. Оніщенко, д.ю.н. О.Д. Тихомиров, к.ю.н. С.Д. Гусарев, к.ю.н. Т.І. Тарахонич, к.ю.н.Н.М. Пархоменко, к.ю.н. О.Л. Львова, к.ю.н. Л.О. Макаренко, к.ю.н. Г.В. Кикоть, І.С. Окунев, К.П. Поволокіна); Т. II: Порівняльне правознавство (прикладне дослідження) / За ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. – К., 2008. – 488 с. (Колектив авторів: д.ю.н. О.В. Зайчук, д.ю.н. О.Л. Копиленко, д.ю.н. Н.М. Оніщенко, к.ю.н. Н.М. Пархоменко, к.ю.н. Т.І. Тарахонич, к.ю.н. О.Л. Богініч, к.ю.н. О.Л. Львова, к.ю.н. Л.О. Макаренко, к.ю.н. В.Ю. Васецький, к.ю.н. В.В. Демічева, К.П. Вовраженцева, С.В. Гречанюк, І.В. Міма).

порівняльного правознавства в умовах глобалізаційних змін. У роботі поєднані класичні ustalені точки зору (поняття, природа, сутність, ознаки, елементний склад правових систем; право як центральний елемент правових систем тощо) з новими підходами та вимірами (методологія порівняльно-правових досліджень, функціональне призначення правових об'єднань, шляхи та напрями зближення національних правових систем, взаємозумовленість правопізнавальних конструкцій).

У першому томі запропонованого дослідження порівняльне правознавство розглядається як самостійна юридична наука, що має власний предмет, методологічні прийоми, певну структуру та функції, що визначають місце порівняльного правознавства в системі наукової діяльності.

Автори підкреслюють, що визначення предмета – необхідна передумова забезпечення результативності даної наукової дисципліни. Предмет порівняльного правознавства характеризує дану науку і зі змістовної (функціональної), і з сутнісної сторони. Чітке визначення предмета порівняльного правознавства – необхідна передумова ефективності цієї дисципліни, успішності проведення порівняльно-правових досліджень (Т. I).

У монографії зазначається, що порівняльне правознавство спрямоване, головним чином, на вивчення юридичної географії світу, виявлення взаємовідносин та взаємовпливу правових систем, на дослідження закономірностей їх розвитку, визначення в них спільного та відмінного, на глибоке вивчення змісту правових явищ та його витоків у зарубіжних правових системах і тенденції їх розвитку, а також вдосконалення національного законодавства тощо (Т. I).

На підставі аналізу різних підходів у юридичній літературі до визначення кола об'єктів порівняльного правознавства, в даному монографічному дослідженні автори класифікують об'єкти порівняльного правознавства на теоретичні, які поглиблюють наукове вивчення правових категорій (державна, право, правові вчення, концепції, погляди, юридичні теорії), та практичні об'єкти, які забезпечують збагачення юридичної практики та її вдосконалення на основі позитивного досвіду інших країн та правових систем (правова дійсність, правові системи, законодавство, галузі, інститути, нормативно-правові акти тощо) (Т. I).

Авторами досить вдало визначені етапи формування та становлення порівняльного правознавства як науки та навчальної дисципліни (Т. I).

У монографії підкреслено, що серед напрямів розвитку методології науки виділяється компаративний підхід у широкому значенні, який останнім часом особливо активно розробляється майже в усіх гуманітарних дисциплінах, що, природно, істотно розширює потенційні можливості його використання в юриспруденції. Наукове визнання компаративного підходу і його методологічний потенціал дозволяють припустити, що незабаром він займе у структурі методології науки місце однопорядкове зі структурним, функціональним, системним, синергетичним та іншими загальнонауковими підходами соціально-гуманітарних наук (Т. I).

Дане монографічне дослідження також демонструє практичну корисність порівняльного правознавства, що пов'язується з виконанням завдань міжнародного права. Це, передусім, визначення світових тенденцій правового регулювання, відповідність норм національного права міжнародним стандартам, встановлення загальноєвропейських правових принципів, перспективне планування законодавчої діяльності, уніфікація, тлумачення права тощо.

Монографічне дослідження «Порівняльне правознавство (правові системи світу)» (Т. II) і є другою книгою, присвяченою цій складній проблематиці, являє собою продовження системного викладу актуальних питань, пов'язаних із природою, виникненням, функціонуванням та зближенням правових систем світу, з урахуванням їх національних особливостей та властивих їм спільних, загальних тенденцій розвитку тощо.

Початок третього тисячоліття ознаменований не тільки наявністю минулих, невирішених проблем, але й появою нових, що пов'язані з уніфікацією національних правових систем, намаганням ряду країн зберегти свою самобутність та неповторність, у той же час з об'єктивними – інтегративними тенденціями, зокрема, щодо правових систем сучасності.

Все це підкреслює складність процесів, що відбуваються, і неможливість їх абсолютного вирішення.

У сучасній українській юридичній літературі порівняльно-правові дослідження здійснюються головним чином під кутом зору належності України до тієї чи іншої правової сім'ї. Сьогодні вимагає досліджень, що мають своєю підставою транснаціональну правову науку, яка позитивно позначиться на якості порівняльно-правових узагальнень.

Сучасний етап розвитку правової науки характеризується активізацією уваги дослідників до порівняльного правознавства як засобу забезпечення глобальної інтеграції в багатьох галузях державного та суспільного життя, децентралізації та уніфікації права.

У наш час навряд чи можна вважатися справжнім професіоналом, якщо не маєш уяви про сучасні міжнародні політичні та правові процеси. Політолог має рахуватися з тим, що внутрішня і зовнішня правова політика, зберігаючи свої відмінні, „родові” риси, все більше впливають одна на одну. Економіст зобов'язаний враховувати роль великого бізнесу в національній і світовій політиці, вплив останнього на правові, соціальні та політичні процеси державного і регіонального рівнів. Соціолог повинен замислюватися над проблемами, пов'язаними з розширенням предмету своєї науки в умовах глобалізації світового розвитку. Сучасний юрист, у першу чергу, повинен перейматися необхідністю зосередження все більшої уваги на правах, законних інтересах особи, їх захисту на рівні держави, різних соціумів, суспільних прошарків тощо. Осмислення ролі права, феноменів правової системи, правового життя, правової дійсності в цих процесах – досить складне й, у той же час, відповідальне завдання. Крім того, величезну роль у розвитку сучасної юридичної науки відіграє інтегративне праворозуміння, унікальне в рамках окремих цивілізацій. Порівняльне правознавство практично не досліджувало цей ракурс типології правових систем, що, безумовно, збіднює наші знання про особливе місце права в тому чи іншому регіоні. Численні протиріччя між культурними стереотипами різних народів досить часто зумовлені відсутністю достовірної інформації про розмаїття духовного життя за межами власної країни.

Це монографічне дослідження є спеціальним науковим пошуковим дослідженням, в якому систематизовано сучасні теоретико-методологічні й концептуальні підходи до аналізу правових систем сучасності, загальні тенденції їх розвитку при широкому врахуванні національних, духовних ментальних рис. Логічною і обґрунтованою є структура монографії, яка відповідає меті та завданням дослідження. В ній розглядаються теоретичні методологічні проблеми порівняльного правознавства, окремі правові сім'ї та правові системи світу, їх виникнення, розвиток, витоки, джерела, потенційні можливості захисту прав та законних інтересів людини.

У двотомному виданні підкреслено, що порівняльне правознавство дає можливість розглядати право в історичному аспекті в контексті громадянського суспільства й системного зв'язку правових явищ. Це збагачує можливість виборів варіантів правового розвитку в кожній країні. Порівняльне вивчення та дослідження правових систем дозволяє знайти як їх загальні видові характеристики і тенденції розвитку, так і особливості правового регулювання національного характеру. Порівняльне правознавство має будуватися, що неодноразово підкреслено і доведено в монографії, на визнанні принципів рівного соціального статусу правових систем їх паритету, взаємної поваги до національних правових норм, звичаїв та традицій.

У процесі формування сучасної державності на пострадянському просторі суттєвого значення набуває юридична компаративістика, що відкриває унікальні можливості для порівняння різних правових систем та правових сімей. Порівняльно-правовий аналіз досить широко використаний авторами даної монографії, надав їм можливість сформулювати пропозиції і рекомендації з урахуванням зарубіжного досвіду.

Крім того, методологічні підходи, виміри, етапи дослідження, застосовані авторами даної монографії, коло питань, окреслених у ній, мають важливе значення для пошукових наукових процесів, порівняльно-правового аналізу подальшого вивчення і пізнання різних правових систем світу.

Проведене дослідження дало можливість авторам сформулювати ряд обґрунтованих висновків, які істотно збагачують науку й мають значну практичну цінність.

Видання написане на високому науковому рівні й має всі ознаки наукової новизни. Його публікація сприяє поглибленню та осмисленню багатьох державно-правових проблем в умовах трансформаційних змін.

О. В. ДЗЕРА

Олександр Васильович Дзера, доктор юридичних наук, професор кафедри цивільного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕЗЕНЦІЯ

на наукове видання: підручник «Цивільний процес України. Академічний курс» та кредитно-модульний посібник-практикум «Цивільний процес України» *

Після аналізу сучасної практики розгляду цивільних справ судами України складеться подвійне враження. По-перше, істотне ускладнення нормативної бази і її нестабільність призводять до численних помилок у цивільному судочинстві. По-друге, значне оновлення законодавства України відбулося без перепідготовки адвокатів, суддів та інших учасників цивільного процесу. Процес підвищення кваліфікації суддів, адвокатів, юристів у багатьох випадках має відбуватися самостійно, що без якісної правової літератури зробити неможливо. Тому рецензований підручник є своєчасним не тільки для студентів. Він також буде корисним для підвищення кваліфікації практичних працівників та викладачів.

Можна визнати, що підручник є великим за обсягом і кількістю інформації у ньому спонукає до збільшення годин, які відведені для вивчення даної дисципліни. Однак, за рахунок ґрунтовного розподілу матеріалу і рекомендацій щодо віднесення тих чи інших розділів на самостійне опрацювання досягається баланс.

Книга справляє позитивне враження за рахунок таких важливих рис: науково-теоретичні положення підкріплюються прикладами із практики, найбільш складні питання знаходять відображення у схемах, таблицях, тестах та задачах, запропонованих у Кредитно-модульному посібнику-практикумі (книга друга видання), що дозволить під час практичних занять закріпити набуті студентами теоретичні знання.

Зміст книги повною мірою узгоджується з останніми досягненнями у цивільному процесі та відповідає кількості годин, передбачених навчальним планом викладання цієї дисципліни у вищій школі.

Матеріал викладено логічно, і послідовно, без тривалих дискусій з позиціями провідних вчених, але з урахуванням їх основних концепцій. Понятійний апарат сформульовано грамотно і точно.

Зв'язок цивільного процесу з нормами матеріального права прослідковується не тільки за рахунок численних прикладів із судової практики: автори при їх аналізі звертають увагу на матеріальні передумови спору, що розглядається судом.

Характерною рисою цього підручника є те, що в ньому не тільки висвітлюються деякі негативні риси сучасного цивільного судочинства, а й пропонуються шляхи вирішення таких проблемних питань.

© О. В. Дзера, 2009

* *Цивільний процес України. Академічний курс: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / За заг. ред. Фурси С.Я. – К.: Видавць Фурса С.Я.: КНТ, 2009. – 848с. – Серія «Процесуальні науки».*

Цивільний процес України. Кредитно-модульний навчальний посібник-практикум / За заг. ред. Фурси С.Я. – К.: Видавць Фурса С.Я.: КНТ, 2009. – 456с. – Серія «Процесуальні науки».